

Makale Gönderim Tarihi: 31.05.2026

Yayına Kabul Tarihi: 07.07.2026

Araştırma Makalesi

**Atıf Bilgisi:** Hoştaş, Gülay. “Eski Türk İnanç Sisteminden Anadolu Halk Hekimliğine: Kadın Şifacılığı”, *Istranca Tarih Araştırmaları Dergisi* 4, 2, (2026): 259-280.

## ESKİ TÜRK İNANÇ SİSTEMİNDEN ANADOLU HALK HEKİMLİĞİNE: KADIN ŞIFACILIĞI

Gülay Hoştaş\*

### ÖZ

*Türk şifacılık geleneği tarihî süreç içerisinde farklı dinî ve kültürel etkileşime rağmen temel anlamda ritüel ve işlevsel özelliğini koruyarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Eski Türk inancı çerçevesinde şifacılık kimliğini kendisine ait becerileriyle icra eden kamlar arasında kadınlar ayrı bir yere sahip olmuştur. Kadın kamlar; sağaltım, doğurganlık, koruyucu uygulamalar, arındırma ritüelleri ve ruhsal hastalıkların şifalandırılması gibi alanlarda toplumsal işlev üstlenmişlerdir. İslâmiyet’in Türkler tarafından benimsenmesiyle birlikte şifacılık alanında dönüşüm meydana gelmiş; sağaltım/şifacılık merkezli uygulamalar farklı adlarla ama aynı gelenek çerçevesinde yaşatılmaya devam etmiştir. Anadolu coğrafyasında kamlık anlayışının ocaklı geleneğine dönüşmesi bu durumun temsilcisi olmuştur. Bu düşünceden hareketle çalışmada, kadın kamlar ile Anadolu’daki kadın ocaklılar arasındaki devamlılık ve dönüşüm ilişkisi ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada söz konusu ilişki karşılaştırılmalı folklor analizi ve tarihî-kültürel inceleme yöntemiyle değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Öte yandan kadın kamlar ve kadın ocaklıların toplumsal konumları, seçilmişlik durumları, el alma pratikleri, ritüel uygulamaları ve şifacılık yöntemleri karşılaştırılarak değişimin mahiyeti tespit edilmeye çalışılmıştır. Değerlendirme sonucunda kadın ocaklıların, kadın kamlarla manevî otorite, ritüeller, soy yoluyla aktarım ve şifacılık uygulamaları hususlarında benzerlikler taşıdığı tespit edilmiştir. Böylece kadın ocaklıların, eski Türk şifacılık geleneğinin kadın merkezli kültürel hafızasının günümüzde de yaşatıldığı sonucuna ulaşılmıştır.*

**Anahtar Kelimeler:** Türk Şifacılığı, Anadolu Şifacılığı, Sağaltım, Kadın Kam, Kadın Ocaklı.

\* Dr., gulayhostas@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8951-1998.

## FROM THE ANCIENT TURKISH BELIEF SYSTEM TO ANATOLIAN FOLK MEDICINE: WOMEN'S HEALING

### ABSTRACT

*Despite various religious and cultural influences throughout history, the Turkish healing tradition has survived to the present day whilst retaining its fundamental ritual and functional characteristics. Within the framework of ancient Turkish beliefs, women have held a special place among kams who practised healing using their unique skills. Female kams have undertaken social roles in areas such as healing, fertility, protective practices, purification rituals and the healing of mental illnesses. With the adoption of Islam by the Turks, a transformation took place in the field of healing; healing-centred practices continued to be upheld under different names but within the same tradition. The transformation of the kam understanding into the 'ocaklı' tradition in the Anatolian region exemplifies this situation. Building on this premise, the study examines the relationship of continuity and transformation between female kams and female 'ocaklı' in Anatolia. Furthermore, the study evaluates this relationship through comparative folklore analysis and historical-cultural examination. Furthermore, an attempt has been made to identify the nature of this change by comparing the social status, status as chosen individuals, initiation practices, ritual practices, and healing methods of female kams and female ocaklıs. The assessment revealed that women's ocaklıs communities share similarities with women's kam communities in spiritual authority, rituals, lineage transmission, and healing practices. It was thus concluded that the women's ocaklı communities keep alive the women-centred cultural memory of the ancient Turkic healing tradition to this day.*

**Keywords:** Turkish Healing, Anatolian Healing, Healing, Women's Kam, Women's Ocaklı.

### Giriş

Türk kültüründe şifacılık geleneği, hastalık, sağlık, korunma ve şifalanma anlayışları doğrultusunda şekillenmiş en kadim kültürel pratiklerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Bedenî bütünlüğün yanı sıra ruhî bütünlüğün de tam ve sağlıklı olması görüşü sadece hastalıkların tedavi edilmesine yönelik uygulamaların geliştirilmesine zemin hazırlamamıştır. Söz konusu durum Türk şifacılık geleneğinde hastalık öncesi beden nazar, kötü ruh ve olumsuz durumlara karşılık ruhun korunmasına yönelik ritüellerin de uygulanmasını zarurî kılmıştır. Nitekim Türklere göre hastalıkların yanı sıra karşılaşılan olumsuz durumların sebebi kötü ruhlarla bağlanmıştır.<sup>1</sup> Dolayısıyla kötü ruhlardan korunmak ve kişinin ruhunun kaybedilmesini engellemenin bu tür uygulamalarla gerçekleşeceğine inanılmıştır. Bu anlayışı etkileyen bir husus da Türklerin yaşadığı bozkır coğrafyası olmuştur. Zira sert bozkır coğrafyası ve yaşamı Türklerin her daim saldırılara hazır, dinç ve dinamik olmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla bu koşullara uyum sağlamalarını, hazırlıklı olmalarının yanı sıra yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan temel unsur sağlık olmuş ve çeşitli sağaltım yöntemleri geliştirmişlerdir. Doğa ve toprakla

<sup>1</sup> Kübra Altın Yıldız, "Hastalık Adları Bağlamında Kötü Ruhların Dönüşümü: Türkistan'dan Anadolu'ya", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 19, 1 (2019): 163.

i içe yaşayan Türkler, karşılaştıkları sağlık problemlerini daha çok din  inançların hâkim olduğu halk hekimliği ile çözmeye çalışmışlardır.<sup>2</sup> Eski Türklerde beden ile ruhun korunmasını sağlayan şıfalandırıcı ve koruyucu uygulamaların merkezinde kamlar<sup>3</sup> yer almıştır. Kamların tedavi alanındaki en önemli işlevi ruhlarla insanlar arasında aracı olabilmeleri, dünyalar arası yolculuk gerçekleştirebilmeleri olmuştur.<sup>4</sup> Dahası kamlar hastalıkların kaynağını açıklamaları ve şıfacılık ritüellerini yöneten kişiler olarak toplumsal yaşamın önde gelen bireyleri arasında yer almışlardır. Türk şıfacılığında kamlar dışında baksılar (kamliğın büyüsel tedavi yöntemlerini uygulayan büyücü hekimlerin uyguladığı tbbi yöntemler) ve otacı, emci veya atasagun adı verilen (droglar ve diğer maddî tedavi yöntemlerinin kullanıldığı, o dönemin maddî tbbi anlayışını gösteren hekimlik) tbbi uygulayıcılar da var olmuşlardır.<sup>5</sup>

Kamlık hakkında yapılan çalışmalar genellikle din  ve ritüel yönleri etrafında şekillenmiş, şıfacılık pratikleri ise bu eksenin bir parçası olarak ele alınmıştır. Bununla beraber kadınların kamlıkta üstlendikleri rol literatürde daha sınırlı düzeyle değerlendirilmiştir. Oysa kadın kamlar, doğurganlık, çocukların korunması, hastalıkların şıfalandırılması ve koruyucu önlemler gibi alanlarda önemli işlevler üstlenmişlerdir. Erkek kamlar gibi toplumda manevî otorite sahibi olmuşlardır. Kadınların toplumdaki etkin konumu, sağlık, şıfalandırma, koruyuculuk gibi kavramlar üzerinde kadın merkezli bir ritüel alanına sahip olması bakımından önem arz etmektedir. Çalışmada cinsiyet biyolojik farklılık kapsamında ele alınmamaktadır. Çalışma, özellikle kadınlara atfedilen toplumsal rollerin, şıfacılık pratiklerinin ortaya çıkışı, uygulanışı ve aktarımı üzerindeki etkileri bağlamında incelemeyi hedeflemektedir.

Anadolu coğrafyasındaki şıfacılığın tanımlaması olan halk hekimliği de hastalıkların tedavi edilmesine yönelik tek düze şıfacılık alanından ziyade kamlık gibi inanç sistemleri, kültürel bellek, ritüeller, toplumsal cinsiyet ve şıfacılık özelliklerinin aktarımı gibi çok boyutlu bir yapıyı teşkil etmiştir. İ ie geçmiş bütüncül bir bilgi alanı olan halk hekimliğinde “şıfa” kavramı biyolojik iyileşmenin yanı sıra meşrui bir kimliğe dayalı kültürel sağaltım şeklini ifade etmiştir. Dolayısıyla Anadolu halk hekimliğinde ocaklık sistemi tıpkı kamlık gibi çok katmanlı yapını kurumsallaşmış örnekleri arasında yer almıştır.

Anadolu halk hekimliğinin temeli olan ocaklılar ve ocaklı geleneği, mevcut literatürde kamlıktan başlayarak günümüze ulaşan tarihî bir eksen dahilinde ele

<sup>2</sup> Ali Haydar Bayat, “İslam  ncesi Orta Asya Türk Dünyasında Tababet”, *Türkler Ansiklopedisi C.3*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2022), 808.

<sup>3</sup> alışmamızda şaman kelimesi yerine Türkçe olan kam kelimesi kullanılmıştır.

<sup>4</sup> Michel Perrin, *şamanizm*, ev. Bülent Arıbaş (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), 15-6; Sâdettin Bulu, “şaman”, *MEB İslam Ansiklopedisi C. 11*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979), 310; Abdülkadir İnan, *Tarihî ve Bugün şamanizm* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015), 72; Adem  ger ve Tugba G nel, “Uygur Türkleri Arasında şamanlar ve Tedavi Yöntemleri”, *Turkish Studies* 6,4 (2011): 237.

<sup>5</sup> Bayat, “İslam  ncesi Orta Asya Türk Dünyasında Tababet”, 809.

alınmıştır.<sup>6</sup> Ocaklı geleneğinde yer alan kadınlar ise bu tarihî seyir içinde sürekliliği sağlayan unsur olarak değerlendirilmiştir. Bu bakış açısı, kadınların şifacılık geleneğinin aktarıcısı oldukları yönünde bir düşüncüyü ön plana çıkarmakta, onların bu gelenek içindeki cinsiyet temelli rollerini, varsa ritüel farklılıklarını, hangi alanda çoğunlukta olduklarına dair bir görüş sunmamaktadır. Bu durum, mevcut literatürde kadınların şifacı olarak “temsil” düzeylerini belirtmekte ancak gelenek içinde aktif işlevleri bakımından özne olarak değerlendirilmediklerini göstermektedir.

Çalışmanın temel problemi, kadınların kamlıktan başlayan rollerinin Anadolu’daki ocaklı geleneğindeki yansımaları kapsamında sadece tarihî bir devamlılığın uzantısı mı oldukları yoksa cinsiyet temeli üzerinde farklı ritüeller kapsamında değişik tedavi yöntemleri üreterek özne konumunda mı oldukları sorusudur. Bu soru çerçevesinde şifacılık alanında kadınların kamlık anlayışının İslâmiyet sonrası geçirdiği dönüşüm, coğrafi, dinî ve kültürel değişimin sonucu olmasının yanı sıra ritüellerdeki otoritenin cinsiyet bağlamındaki değişimini de ele alacaktır.

Çalışmanın amacı ise öncelikle kısaca Anadolu halk hekimliği kapsamında kadın ocaklıların yer aldığı konumu tarihî seyir ve sürekliliğin ötesine taşıyarak, cinsiyetin şifacılığın üretilmesi ve uygulanmasındaki önemi ve düzeyinin ne olduğunu ortaya koymaktır. Ayrıca kamlığın, İslâmiyet sonrasındaki dönüşümü ve ocaklık geleneğindeki şifacılık kimliğinin el verme, el alma gibi aktarım mekanizmalarıyla beraber incelenecektir. Bu amaç çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulan bilgiler nitel bir araştırma olup, literatür taramasıyla elde edilmiştir. Öte yandan bu bilgiler tarih, din antropolojisi ve halk hekimliği alanındaki araştırmalar karşılaştırılmalı bir perspektifle değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışma, etnografik saha araştırmasına dayanmaktan ziyade literatür merkezli karşılaştırmalı tarihî ve kültürel bir inceleme niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda çalışma Türk kültürü çerçevesinde kadın şifacılığı sürekliliğini kamlık-ocaklık hattı içerisinde, cinsiyet eksenli bir perspektifle yeniden yorumlamaya çalışmaktadır. Bu yönüyle çalışma, kadın şifacıları kültürel sürekliliğin taşıyıcıları olarak değil, şifacılık bilgisini üreten, uygulayan, yaşatan, kültür dâhilinde anlamlandıran ve sonraki kuşaklara aktaran aktörler olarak değerlendirmesi bakımından mevcut literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

## **1. Eski Türk İnanç Sistemi İçinde Kadın Kamlar ve Şifacı Kimlikleri**

Eski Türkler, hastalığı bedensel işleyişte ortaya çıkan sıradan bir rahatsızlıktan ziyade insan ile kozmik düzen arasındaki dengenin bozulmasıyla ilişkilendirmişlerdir. Aynı zamanda bu işleyişin bozulmasıyla ortaya çıkan durum, metafizik bir olgu olarak manevî bir boyuta bürünmüştür. Bu bilgiler ışığında hastalıkların sebebi ise genellikle kötü ruhların, görünmeyen varlıkların ve doğaüstü kuvvetlerin sebep olduğu bir durum olarak

---

<sup>6</sup> Orhan Acıpayamlı, “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 26, 1-2 (1969): 5; Melike Kaplan, “Geleneksel Tedavi Pratikleri ve Uygulayıcıları: “Kadın Şifacılar””, *Milli Folklor* 27, 108 (2015): 191.

nitelendirilmiştir.<sup>7</sup> Dolayısıyla şifalanma süreci sadece fizikî iyileşmeye yönelik bir müdahale olarak kabul edilmemiştir. Sağaltımın fizikî dünya ve dünya ötesi âlem (spiritüel âlem) ile iletişim kurulmasıyla başarıya ulaşılabileceğine inanılmıştır. Söz konusu iletişim, doğaüstü güçlerle temas kurabildiği düşünülen araçlar üzerinden gerçekleşmiştir. Bu araçlar, insan ve ruhanî dünya arasındaki ilişkiyi düzenleyerek toplumsal ve kozmolojik dengenin sürdürülmesinde işlevsel bir rol üstlenmişlerdir. Nitekim sürecin temel belirleyici unsurunu, özel niteliklere sahip “sıradan olmayan” araçlar oluşturmuştur.<sup>8</sup> Eski Türk inanç sisteminde bu kişiler kam olarak adlandırılmıştır. Kamlar, hastalıkları iyileştiren sağaltıcılar olmaktan ziyade inanç sisteminin ve kültürel sürekliliğin taşıyıcısı, toplumsal düzenin ise sağlanmasında etkili olmuşlardır. Bu yönleriyle kamlar, ritüel otoritenin sahibi olarak şifacılık bilgisinin ötesinde toplumsal düzeyde bu bilgiyi yeniden üretme ve uygulama işleviyle birlikte kutsal bir alana sahip olmuşlardır.

Genel anlamıyla kamlar (cinsiyet ayrımı gözetmeksizin), ruhlar tarafından göreve çağrılan “seçilmiş” kişiler olup, kendilerine atfedilen bu görevi kabul etmek durumunda kalmışlardır.<sup>9</sup> Ruhların gücünü kullanma, onları belirli düzeyde kontrol altında tutma, ruhların istek ve arzularının farkında olma, dünyalar arası seyahat edebilme, ruh kılavuzluğu yapabilme gibi kabiliyetleri onları sıradan insanlardan ayırarak manevî alanda korkuyla karışık saygı duyularak “şifacı” kimliği kazanmalarını sağlamıştır.<sup>10</sup>

Toplumsal cinsiyet<sup>11</sup> bağlamında değerlendirildiğinde, kadınların eski devirlerden günümüze şifacılık alanında ön planda oldukları görülmektedir. Nitekim tarihî veriler, arkeolojik bakiyeler, sözlü gelenekler ve kaya resimleri kadınların uhrevî, dinî ve şifacılık alanlardaki rollerinin eskilere dayandığını göstermesi bu görüşü desteklemektedir.<sup>12</sup> Bu çerçevede kamlık geleneği içinde en güçlü kamların kadınlar olduğu yönünde hatta kamlığın kadınlara özgü bir sanat olduğu görüşü ileri sürülmüştür.<sup>13</sup> Öte yandan dinî ve

<sup>7</sup> Fuzuli Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2006), 241.

<sup>8</sup> Perrin, *Şamanizm*, 32.

<sup>9</sup> Mircea Eliade, *Şamanizm*, çev. İsmet Birkan (Ankara: İmge Kitabevi, 1999), 31.

<sup>10</sup> Fuzuli Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2022), 16,9; Eliade, *Şamanizm*, 23-4; Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, 89; Perrin, *Şamanizm*, 85; İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, 75; Fuzuli Bayat, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Şamanlar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3, 13 (2010): 45.

<sup>11</sup> Toplumsal cinsiyet yani *gender* kavramını sosyolojik bir terim olarak literatüre ekleyen Ann Oakley, cinsiyeti biyolojik bir terim, toplumsal cinsiyeti ise psikolojik ve kültürel bir terim olarak değerlendirmektedir. Ona göre biyolojik olarak erkek ve kadının toplumsal cinsiyette erkeklik ve kadınlık olarak var olduğunu belirtmektedir. Yine Oakley, cinsiyeti biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasında toplumsal bakımdan eşitsiz bir bölünme olarak açıklamaktadır. Ann Oakley, *Sex, Gender and Society* (England: Gower/Maurice Temple Smith, 1985), 158. Oakley, toplumsal cinsiyet temelinde yaptığı değerlendirmesiyle kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde oluşmuş olmasına dikkat çekmektedir. Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akinhay ve Derya Kömürcü (Ankara: Bilim ve Sanat, 1999), 98.

<sup>12</sup> Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, 25-28; Hatice Aycan Aydoğan, “Geçmişten Günümüze Şifa Uygulamalarında Dişil Enerji ve Kadının Yeri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Halk Kültüründe Sağlık* içinde, ed. Ömür Ceylan (İstanbul: Motif Vakfı Yayınları, 2021), 312; Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, 55.

<sup>13</sup> Kuman/Kıpçakların dil ve kültürlerine ait Codex Cumanicus’ta şaman anlamıyla verilen kam kelimesinin yanı sıra büyücü kadın olarak açıklanan *kam katun* kelimesi kamlık içerisinde kadınların varlığının önemli bir göstergesidir. Kaare Grönbech, *Kuman Lehçesi Sözlüğü*, çev. Kemal Aytaç (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992), 87-8.

tedavi uygulamalarının gizemli ve sırlı tecrübelerinin kadın kökenli olduğu da belirtilmektedir.<sup>14</sup>

Kadınların erkeklere nazaran yaşam alanlarında çocuklarla ve yaşlı kişilerle daha fazla temas hâlinde bulunmaları, toplumsal cinsiyet bağlamında şifacılık bilgisinin üretimi ve aktarımı açısından belirgin bir sosyokültürel yapıya sahip olmalarına zemin hazırlamıştır.<sup>15</sup> Bu durum şifacılığın günlük yaşam pratikleri ve kuşaklar arası etkileşim yoluyla şekillendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle yaşlı kişilerin sahip olduğu bilgi birikiminin kadınlar tarafından gözlemlenerek içselleştirilmesi, şifacılık alanındaki otoritelerinin artmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyetin sosyal yaşamdaki iş bölümüne dayalı yapısı içerisinde kadınların doğayla kurdukları yakın ilişki, bitkiler konusunda uzmanlaşmalarına, bitkisel temelli sağaltım pratikleri geliştirmelerine zemin hazırlamıştır. Ayrıca kadınların doğurganlık ve neslin devamlılığı ile ilişkilendirilen toplumsal rolleri, onların biyolojik hatta sembolik düzlemde de yaşamın devamlılığını sağlayan ana özne konumuna yerleştirmiştir.<sup>16</sup> Dolayısıyla bu faktörler kadınların şifacılık alanındaki otoritelerinin sosyal ve kültürel meşruiyetini pekiştirmiştir.

Kadın figürünün, bereket, doğurganlık, koruyuculuk, iyileştiricilik gibi niteliklerle ilişkilendirilmesi, onların biyolojik ve manevî düzlemde yaşamın sürekliliğini temsil eden bir unsur olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.<sup>17</sup> Bu bağlamda üremenin tek sahibi olan, gebe kalabilme-doğum yapabilme gibi bir mucizeyle birlikte evlatlarıyla ilgilenen kadınlar, neslin devamındaki rolleri sebebiyle tinsel merkezin temel bileşenlerinden biri olarak görülmüş, aynı zamanda doğaüstü güçlerle ilişki kurabilen, kutsal alanla temas edebilen bir varlık olarak tasavvur edilmiştir.<sup>18</sup> Bu algı, onların toplumsal yaşamda sadece biyolojik işlevlerle sınırlandırılmadığını, ritüel ve sembolik bir otorite alanına da sahip olduklarını göstermektedir. Nitekim Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan Umay Ana inancı, kadınlara atfedilen koruyucu ve yaşam sürdürücü niteliklerin en güçlü sembolik karşılıklarından biri olarak bu anlayışın en dikkat çekici örneklerinden birini oluşturmaktadır. Kadınların doğurganlık ve üreme üzerindeki rolleri onlara cinsiyet temelinde özel bir kutsiyet atfedilmesine de zemin hazırlamış; karanlık güçlerle ilişki kurabilen varlıklar olarak algılanmalarına da kaynaklık etmiştir. Dahası arkeolojik buluntular, sözlü gelenekler ve tarihî bilgiler kadınları şifacı, emçi, falcı, kozmik yolculukla

Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, 20; İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, 89; Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, 128; Özlem Demren, "Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Şamanizm", *Folklor/Edebiyat* 14, 56 (2008): 188

<sup>14</sup> Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, 26; Derya Özcan Güler, "Geleneksel Kültürden Modern Uygulamalara: Kadın Şifacılar", *Folklor Akademik Dergisi* 5, 2 (2022): 331.

<sup>15</sup> Özcan Güler, "Geleneksel Kültürden Modern Uygulamalara: Kadın Şifacılar", 330; Melike Kaplan, "Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın -Ankara Kent Örneğinde Kuşaklar Arası Çalışma-" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), 5-6.

<sup>16</sup> Özcan Güler, "Geleneksel Kültürden Modern Uygulamalara: Kadın Şifacılar", 331.

<sup>17</sup> Aydoğan, "Geçmişten Günümüze Şifa Uygulamalarında Dişil Enerji ve Kadının Yeri Üzerine Bir Değerlendirme", 312.

<sup>18</sup> Bayat, "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Şamanlar", 47; Muhammed Avşar ve Özlem Ünal, "Anadolu Halk Hekimliğinde Kadının Yeri ve Kadın Ocaklılar", *Folklor Akademik Dergisi* 7, 3 (2024): 991- 92.

ilişkilendiren figürler olarak tasvir etmekte, bu da onların en eski sağaltma metotlarını bilen ve başarıyla uygulayan kişiler olduklarını göstermektedir.<sup>19</sup>

Kadın kamlar hakkında bilgi vermeden önce onların toplumsal alanda sahip oldukları ritüel alanlarındaki otoritelerinin açıklanması gerekmektedir. Bu açıklama ana argümanı ile toplumsal cinsiyet bağlamında ele alındığında kadınların sadece biyolojik cinsiyetleriyle toplumda var olmadıklarını göstermektedir. Kısacası kadın kamların otoritesi sadece biyolojik cinsiyetle açıklanabilecek bir durum değildir. Bu otoritenin ritüel bilgi, kutsal seçilmişlik ve kültürel aktarım mekanizmaları aracılığıyla inşa edildiği söylenebilir. Kadınların şifacılığı daha önce bahsedilen özel durumlarıyla değerlendirildiğinde cinsiyet bakımından öne çıktıklarını göstermektedir. Bununla birlikte kadınların şifacı kimliğiyle ürettikleri sağaltım yöntemleri, onların toplumsal ya da kültürel kodlarla ürettikleri bilgilerle oluşmadığını, aynı zamanda bu kimliğin kuşaktan kuşağa aktararak kazanılmış bir otorite alanına sahip olduklarının göstergesidir. Belirtilen argüman kadınların neden ve nasıl şifacı olduklarının ve bu otoritenin taşıyıcısı olduklarının açıklayıcısı durumundadır.

Kadın kamlar<sup>20</sup> erkek kamlar gibi eski Türk toplumunun yaşantısında din adamlığı ya da büyücülükleriyle ön planda olmamışlardır. Onların toplumsal açıdan başlıca işlevleri kamlık yaparak rehber, koruyucu ve sağaltıcı olarak toplumsal düzene katkı sağlamaktır. Öte yandan kamlık vasıtasıyla yaşayan insanlar ve ölü insanlar arasında canlı bir aracıdırlar, geçmiş ile gelecek arasında bağ kurarlar, âlemler arası seyahat yaparlar ve ruhlara hâkim olabilirler.<sup>21</sup> Ruhlar ve özel bilgiler vasıtasıyla hastalıkların kaynağını açıklayabilirler. Tüm bu özellikleri kamlığın sıradan bir meslekten ziyade kutsal bir seçilmişlik hâli olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

Özetle kadın kamlar, eski Türk inanç sistemi içerisinde ritüellerde yer alan bir figür olmaktan ziyade şifacılık geleneğinin oluşması ve devamlılığının sağlanmasında etkin olan, bu geleneğin kuşaktan kuşağa aktarılabilecek kültürel hafızada canlı tutulmasını sağlayan temel unsur olarak yer almışlardır. Kadın kamların sahip oldukları manevî ve uhrevî güç, sağaltım ve ritüel bilgilerinin şifacılık alanıyla birlikte toplumsal düzenin sağlanmasında da etkili olduğunu göstermektedir. Bu anlayış cinsiyet temelli bakış açısı dahilinde kadınların bilgi birikimleri ve doğurganlık özellikleriyle etkin statüye sahip olduklarının işaretidir.

<sup>19</sup> Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, 20.

<sup>20</sup> Fuzuli Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman* adlı eserinde bilimsel veriler ışığında kadın kamların daha öncelikli oldukları konusunda fikir birliği bulunsa da çağdaş şaman efsane ve memaratlarında kadın kamların çok yer almadıklarından bahsetmektedir. Ayrıca yine Bayat, bu anlatılarda kadın kamların erkeklerden daha zayıf olduğunun vurgulandığının altını çizmekte, bu durumun erkek kamların lehine bir gelişme sergilediğini de belirtmektedir. Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, 13.

<sup>21</sup> Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, 97.

## 2. Halk Hekimliğinin Anadolu'daki Temsilcileri: Kadın Ocaklılar

Halk hekimliğinin tedavi pratiği olan halk tıbbı, bütüncül yani holistik bir sağlık anlayışına dayanmakta olup, geleneksel pratikleriyle birlikte günümüzde tamamlayıcı ya da alternatif/popüler tıp uygulamalarının tarihî ve kavramsal zeminini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, halk tıbbının sadece tedavi edici bir sistemle birlikte kültürel bilgi birikimi ve aktarımıyla süreklilik kazanan bir sağlık anlayışı olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel sağaltım uygulamaları içinde olan şifacıların günümüzde varlıklarını sürdürmelerinde ise bireyin biyolojik, ruhsal ve toplumsal bütünlüğünü esas alan bu bütüncül sağlık anlayışının toplumsal düzeyde karşılık bulmaya devam etmesi belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır.<sup>22</sup>

Anadolu halk hekimliği, hastalıkların giderilmesine yönelik geleneksel şifacılık yöntemlerinden oluşan bir alandan ziyade kültürel hafıza, çeşitli ritüeller, inanç unsurları ve toplumsal düzenin bir arada olduğu çok katmanlı bir kültürel sistemi muhteva etmektedir. Söz konusu sistem dâhilinde ocaklık kurumu, halk şifacılığının en köklü ve devamlılığa sahip temsil alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ocaklık geleneği<sup>23</sup>, belirli hastalıkların tedavisine yönelik uzmanlaşmış şifacı aileler etrafında şekillenen ve meşruiyetini büyük ölçüde inanç temelli kabullerde alan bir yapı olarak nitelendirilmektedir.<sup>24</sup> Nitekim ocak kavramı<sup>25</sup>, belirli bir şikâyeti veya hastalığı iyileştirdiğine inanılan aile olarak tanımlanmakla beraber bu kişilerin belirli rahatsızlıkları iyileştirme kudretine sahip, bu hastalıklara ilişkin tedavi yöntemlerini bilen ve bu bilgiyi kuşaktan kuşağa aktaran kişiler olarak kabul edilmektedir.<sup>26</sup> Bu çerçevede ocaklık, pratik tedavi uygulamalarına dayalı bir sistemden daha çok ritüel bilgi, sembolik aktarım ve toplumsal meşruiyet süreçleriyle bir arada olan geleneksel bir şifa sistemi olarak işlev

<sup>22</sup> Kaplan, "Geleneksel Tedavi Pratikleri ve Uygulayıcıları: "Kadın Şifacılar", 190; Tuba Saltık Özkan, "Geleneksel Tıpta İyileşmenin İnanç Boyutu Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar: Psikosomatik Tıp, Plasebo Etkisi ve Kuantum İyileşme", *Milli Folklor*, 24-95 (2012), 308.

<sup>23</sup> Ocak çeşitleri hakkında bilgi için bkz.: H. Volkan Acar, "Türk Halk Hekimliğinde Ocak Çeşitleri", *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi* 7, 2 (2017): 56-70; Satı Kumartaşlıoğlu, *Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü* (Konya: Kömen Yayınları, 2016); Avşar ve Ünalan, "Anadolu Halk Hekimliğinde Kadının Yeri ve Kadın Ocaklılar", 997-1001.

<sup>24</sup> Saltık Özkan, "Geleneksel Tıpta İyileşmenin İnanç Boyutu Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar: Psikosomatik Tıp, Plasebo Etkisi ve Kuantum İyileşme", 310.

<sup>25</sup> Ocak kavramı ile ocaklık arasındaki ilişkinin varlığına dair pek çok görüş bildirilmiştir. Nitekim Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ocaklık kavramının açıklaması ocak kelimesinde verilmiştir. TDK Sözlük Erişim Tarihi: 12.05.2026. Öte yandan literatürde söz konusu iki kavram arasındaki ilişkiye dair çalışmalarda yer almaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: Pertev N. Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984), 113-15; Ayşe Duvarcı, "Türk Halk Hekimliğinde Ocaklar", *Milli Folklor* 7,1 (1990): 34; Bayram Durbilmez, "Anadolu'da Yaşayan Halk Hekimi Kamlar/Şamanlar: Ocaklılar", *Türkmen Bilgesi Fikret Türkmen Armağanı* içinde, ed. İbrahim Dilek ve Ferah Türker, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2015), 99.

<sup>26</sup> TDK Sözlük, Erişim Tarihi: 12.05.2026; Duvarcı, "Türk Halk Hekimliğinde Ocaklar", 35; Yusuf Ziya Sümbüllü ve Seda Dedeşin, "Geleneksel Ocaklık Kültürü Bağlamında Toparлак Ocağı", *Sanat ve İkonografi Dergisi* 2 (2022): 36; Fatoş Yalçınkaya, "Halk Hekimliğinde Sağaltma Yöntem ve Teknikleri", *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 1, 2 (2019): 71.

görmektedir. Ocaklılar çoğu zaman hastalardan maddî bir karşılık talep etmemekte ve büyük ölçüde kadınlardan oluşan bir şifacılık geleneği içinde yer almaktadırlar.<sup>27</sup>

Anadolu coğrafyasına özgü geleneksel tedavi kurumlarından biri olan ocaklar, hastalıkları sağaltma yöntemlerinde zaman zaman büyüsel ve ritüel temelli yöntemlere başvurmaktadırlar.<sup>28</sup> Ocaklı olarak adlandırılan bu yapılar, belirli hastalıkları kendilerine özgü olağanüstü yetenekler ve manevî güç aracılığıyla tedavi ettiklerine inanılan bireyler ya da ailelerden oluşmaktadır. Bu çerçevede ocaklık geleneği, farklı hastalıklara yönelik uzmanlaşmış alt kategorilere ayrılmaktadır. Nitekim sarılık ocağı, siğil ocağı, sıtma ocağı, albastı ocağı, uçuk ocağı, kısırlık ocağı, kurşun dökme ocağı, romatizma ocağı, temre ocağı, egzama ocağı gibi çeşitli ocak türleri Anadolu halk hekimliği içerisinde yer almaktadır.<sup>29</sup>

Ocaklarda tedavi süreci, toplumsal cinsiyet temelli bir iş bölümü üzerinden şekillenmektedir. Erkek hastalara erkek ocaklıların, kadın hastalara ise kadın ocaklıların müdahale etmesi, şifacılık pratiklerinin toplumsal cinsiyet normlarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Ocaklılar genellikle bir veya birden fazla hastalık alanında uzmanlaşmakta; hangi hastalık ya da hastalıklar konusunda uzmanlaşmış ise sadece o alanlarda şifa verme yetkisine sahip oldukları kabul edilmektedir.<sup>30</sup> Bu durum ocaklık geleneğinin sadece hastalık temelli bir uzmanlaşma yapısından ibaret olmadığını, cinsiyetlendirilmiş bir uzmanlaşma yapısı üzerinden örgütlenen sosyal bir şifa sistemi olduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla şifacılık anlayışı sadece bireysel yetenek ve inanç temelli bir faaliyet olmamıştır. Daha çok toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda yapılandırılmış bir bilgi ve otorite alanı olduğu görülmektedir. Nitekim belirli hastalık gruplarının tedavisinde kadın ve erkek ocaklıların farklı işlevler üstlenmesi, şifanın toplumsal olarak cinsiyet üzerinden dağıtıldığını ve böylece şifanın sosyal örgütlenmenin cinsiyet temelli bir uzmanlaşma modeli içerisinde gerçekleştiğini göstermektedir.

Ocaklık kurumunda özellikle kadın ocaklılar, manevî ve uhrevî güçleri, geleneksel bilgi birikimleriyle birlikte geçmişten gelen şifacılık alanının korunması, sürdürülmesi ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir role sahip olmuşlardır.<sup>31</sup> Halk hazarında “şifacı” kimliğine sahip olmaları ve bunu bir ritüel otoritesi olarak kullanmaları genellikle kutsal addedilen bir soy ağacı ya da manevî bir aktarımla ilişkilendirilmiştir. Bu çerçevede aktarım “el alma/el verme” yöntemiyle gerçekleşmiştir. Gerçekleştirilen aktarım, sadece belirli tedavi usulleri öğretilmesini sağlamamış, şifa verme kudretinin de manevî izinle

<sup>27</sup> Acar, “Türk Halk Hekimliğindeki Ocak Çeşitleri”, 55.

<sup>28</sup> Satı Kumartaşlıoğlu, “Ocaklı Kadınlar ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarımı”, *Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kadın* içinde, ed. Ali Yakıcı vd (Ankara: Berikan Yayınevi, 2024), 274; Saltık Özkan, “Geleneksel Tıpta İyileşmenin İnanç Boyutu Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar: Psikosomatik Tıp, Plasebo Etkisi ve Kuantum İyileşme”, 309.

<sup>29</sup> Gülnur Öngel, “Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar” (Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 1997), 10-6; Duvarcı, “Türk Halk Hekimliğinde Ocaklar”, 35-6; Acıpayamlı, “Türk Folklorunda Halk Hekimliği”, 5.

<sup>30</sup> Kaplan, “Geleneksel Tedavi Pratikleri ve Uygulayıcıları: “Kadın Şifacılar”, 194.

<sup>31</sup> Yalçınkaya, “Halk Hekimliğinde Sağaltma Yöntem ve Teknikleri”, 71; Avşar ve Ünal, “Anadolu Halk Hekimliğinde Kadının Yeri ve Kadın Ocaklılar”, 992.

devredilmesini ifade etmiştir. Eski Türk inanç sisteminin bir parçası olan kadın kamlar gibi Anadolu’da da kadın ocaklılar, toplumsal düzeyde sadece hastalıklarla ilgilenen kişilerin yanı sıra geleneksel şifacılık bilgisinin temsili ve bilgi birikiminin ritüeller aracılığıyla tekrar tekrar üretilmesini sağlayan ana faktör olmuşlardır. Dolayısıyla kadın ocaklılar Anadolu halk hekimliğinde koruyucu ve sürdürücü işlevi sağlayan önemli temsilciler arasında yer almışlardır.

Ocaklık geleneği, kökenini kutsallık atfedilen soy ilişkileri ve manevî yetkinlik düşüncesinden alan geleneksel şifacılık sistemi çerçevesinde şekillenmiştir.<sup>32</sup> Bu anlayış bağlamında şifa verme ve sağaltım kudreti, sıradan bir öğrenme süreciyle elde edilen şahsî bir becerinin ötesinde, kutsal ve ilâhî olduğuna inanılan, belirli ritüeller aracılığıyla kuşaktan kuşağa devredilen özel bir yetki alanını ifade etmiştir. Dolayısıyla ocaklı olarak elde edilen kimlik, sadece tedavinin uygulanmasını sağlayan kişinin ötesinde toplum tarafından tanınan ve ilâhî/manevî meşruiyetle desteklenen bir otoritenin temsilcisi olmuştur. Söz konusu yapı içerisinde kadın ocaklılar ise doğum süreçleri, lohusalık zamanları, çocuk bakımı, ruhsal sıkıntılar, kadın hastalıkları, nazarın yanı sıra koruyucu uygulamaların gerçekleştirilmesinde etkin rol üstlenmişlerdir. Sağaltım sırasında kullandıkları yöntemler ve ritüeller vasıtasıyla bireyin fizikî iyileşmesine katkı sağlarken, aile ve toplum düzeninin sağlanması ve devamlılığına yönelik işlev de üstlenmişlerdir. Bu bağlamda kadın ocaklılar, eski Türk şifacılık geleneğinin temsilcisi olan kadın kamlar gibi sağaltım uygulamalarında sadece tedavi eden kişiler olmanın ötesinde, manevî ve ruhsal dengeyi sağlayan, toplumsal düzeni koruyan ritüel otoriteleri olarak var olmuşlardır.

Kamlık ile ocaklık, farklı tarihî süreçlerin ve dinî anlayışların şifacılık alanını temsil ediyor gibi görünseler de temelde her iki yapının özneleri toplum tarafından tanınan ve meşru kabul edilen bir şifacı otoritesine sahiptirler. Kimliklerini kazanmaları hususunda geçirdikleri süreçler farklılık arz etmiş olsa da her iki şifacılık geleneği de geçen zamana bakılsızın sağaltım yeteneğinin sıradan insanlara ait olmayan özel bir güç ile seçilmiş olma durumu oldukça önemlidir.<sup>33</sup> Bu durum, şifacılık uygulamalarının teknik bir tedavi yöntemi olmaktan ziyade toplumsal kabul, ritüel otorite ve manevî meşrutiyyetin temel olduğu kültürel bir kurum olduklarını ortaya koymaktadır.

Kadın ocaklıların işlevleri toplumsal bağlamda değerlendirildiğinde güvenilen, başvuru ve saygı duyulan figürler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Tıbbi tedavilere ulaşımının daha kısıtlı olduğu dönemlerde sağlık hizmetlerinin tamamlayıcısı olarak rol de üstlenmişlerdir. Dolayısıyla şifacı niteliğiyle ocaklılar, toplumun sağlık hizmetlerinden

<sup>32</sup> Miyase Güzel Yanpınar, “Ocak Temelli Halk Hekimliği Uygulamaları: Konya Örneği”, *Türk Halk Bilimi Araştırmaları* içinde, ed. Haktan Kaplan (Gaziantep: Özgür Yayınları, 2025), 87.

<sup>33</sup> Gülay Hoştas, “Türk Şifacılığında Süreklilik ve Değişim: Kamlıktan Ocaklığa”, *Dr. Yakup Ömeroğlu Anısına Genç Türkologlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde, ed. Ozan Yılmaz vd., (Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, 2025), 251.

bir şekilde yararlanılması hususunda alternatif merkez niteliğinde olmuşlardır.<sup>34</sup> Öte yandan salgın hastalıklar gibi bazı toplumsal kriz anlarında ve ani ölümler gibi beklenmedik durumlar karşısında manevî duyguların yükseltilmesi için başvuru alan kişiler arasında yer almışlardır. Bu durum ocaklıların toplum içindeki sosyal konumlarının daha da güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Sosyal konumlarının güçlenmesine etki eden bir başka durum ise onların şifacılık uygulamalarının inanç dünyasıyla ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır.<sup>35</sup> Çeşitli dualar ve ritüellerde söylenen “*El benim değil, Fatma (Fadime) Anamızın eli*”<sup>36</sup> gibi sözler, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve bildikleri velilerin adlarının zikredilmesi, “üç Kulhu” (ihlas) gibi dualar eski Türk inancının izleriyle birlikte İslâmî unsurların sentezlendiği bir yapıdan oluşmaktadır.<sup>37</sup> Benzer şekilde ritüellerde sözlerin belirli sayılarda tekrar edilmesi de bu yapının önemli bir parçasıdır. Konya-Derebucak’taki Bulamaç ocağında ocaklı kadınların hasta kişilerin sağaltımını gerçekleştirirken “*Al alacağını, ver vereceğini*” ifadesini üç kez tekrar etmeleri bu hususun bir örneğini teşkil etmektedir.<sup>38</sup> Bu hususlar, halk hekimliğinin kökeninde yer alan eski Türk inancı ve şifacılık geleneğinden bağımsız olmadığını zamanla meydana gelen dönüşümlerle birlikte farklı inanç unsurlarını kendi bünyesinde barındırarak süreklilik arz ettiğini göstermektedir. Bu anlayışın Anadolu’daki en önemli temsilcisi olarak kadın ocaklılar, eski Türk şifacılık geleneği ile Anadolu halk inançları arasına kültürel bir köprü vazifesine sahip olmuşlardır. Bu kişiler sadece hastalıkları tedavi eden kişiler değil, aynı zamanda geçmişten gelen bilgi birikimini aktaran ve kültürel belleği taşıyan aktörler olarak öne çıkmışlardır.<sup>39</sup> Dolayısıyla kadın ocaklılar, Türk kültür tarihinde şifacılık geleneğinin sürekliliğini sağlayan kadın figürlerin başında yer almakta; bu geleneğin kamlıktan beslenen ancak İslâmî ve yerel kültürel unsurlarla yeniden biçimlenmiş bir devamı olarak değerlendirilmektedirler.

### 3. Kadın Kamlar-Kadın Ocaklılar Arasındaki Kültürel Süreklilik ve Tedavi Pratikleri

Türk şifacılık geleneğinde sağaltım anlayışının sadece kişinin biyolojik iyileşmesini sağlama süreci olarak algılanmadığını, kültürel, toplumsal ve ritüel alanlarında anlamlara sahip olan çok katmanlı bir yapıdan müteşekkil olduğundan söz etmiştik. Geçmişten günümüze bu yapı içerisinde cinsiyet bağlamında kadınların şifacılığın uygulayıcısı ve

<sup>34</sup> Hicran Karataş, “Türkiye’de Halk Hekimliği Uygulama Alanında İki Ekol: Şifacılar ve Hekimler”, *Folklor/Edebiyat* 27,1 (2021): 86.

<sup>35</sup> Fatma Koçer Ertürk ve Halil Altay Göde, “Halk Hekimliği Uygulamalarında Isparta Örneği ve Halk Hekimliğinin Geleneksel Tamamlayıcı Tıpa Dönüşümü”, *Halk Kültüründe Sağlık* içinde, ed. Ömür Ceylan (İstanbul: Motif Vakfı Yayınları, 2021), 121.

<sup>36</sup> Sağaltımda ya da doğumda ritüellerinde kullanılan “*Benim elim değil Umay ananın eli*” ifadesinin zamanla “*El benim değil, Fatma (Fadime) Anamızın eli*” şekline dönüşmesi, Umay Ana kültünün Anadolu’da Fatma Ana inancı etrafında yeniden yorumlanarak süreklilik kazandığını göstermektedir. Adem Koç, “Güruh-ı Naci’nin Saçlı Bacıları: Alevi-Bektaşî İnanç Sisteminde Kadın Olmak”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 7, 12 (2015): 134.

<sup>37</sup> Kumartaşlıoğlu, “Ocaklı Kadınlar ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarımı”, 271; Gülten Küçükbasmacı, “Kastamonu Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği”, *Kastamonu İnsan ve Toplum Dergisi* 2,3 (2024):110.

<sup>38</sup> Bu sözlerin üç kere tekrar edilmesinin sebebi anlatımın güçlü kılınması ve uygulamanın etkinliğini de arttırmaktır. Bekir Direkçi vd., “Konya-Derebucak’ta Bir Sağaltım Uygulaması: Bulamaç Atma”, *Milli Folklor* 18,139 (2023): 39.

<sup>39</sup> Avcı ve Ünal, “Anadolu Halk Hekimliğinde Kadının Yeri ve Kadın Ocaklılar”, 992.

taşıyıcısı olarak özel bir konuma sahip olmuşlardır. Tarihî süreç içerisinde kadın şifacılığının iki figürü olan kadın kamlar ile kadın ocaklılar arasındaki ilişkinin doğrudan devam eden bir geleneğin ötesinde şifacılığın kutsallıkla ilişkilendirilmesi ve kadın cinsiyetine atfedilen tedavi edici rolün kültürel hafıza içerisinde dönüşerek günümüze ulaşması üzerinden okunmalıdır. Bu kapsamda kadınların şifacılık geleneğindeki rolü tarihî süreklilik içinde pasif taşıyıcılık ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda mevcut tedavi ve inanç sistemlerini yeniden üreten ve kültürel öğelerle birlikte dönüştüren aktif öznelerdir. Yaşar Kalafat'a göre kamlık, zamanla ve İslamiyet ile birlikte fonksiyon dağılımına uğramış ve oluşan yeni çevrede aslî karakterini muhafaza edememiştir. Kamlık fonksiyonlarının dağılmasıyla görevlerini üstlenen yeni figürler ortaya çıkmıştır. Onun dinî fonksiyonunu derviş, velî, şeyh ve âşık gibi İslâmî karakterli kişiler temsil etmiştir. Hekimlik ve doktorluk fonksiyonunu ise ocaklılar, emci kadınlar ve çıkıkçılar devralmıştır. Kehanet ve falcılık fonksiyonunu ise falcılar, büyücüler, cinci veya cinli tipler devam ettirmiştir.<sup>40</sup> Benzer şekilde Ruhi Ersoy, "Kadın Kamlar'dan Göçerevli Türkmenler'de "Ebelik" Kurumu'na Dönüşüm" adlı çalışmada Anadolu'da halk hekimliği içindeki ebelik kurumunun kadın kamlık geleneğinin dönüşüme uğramış bir uzantısı olarak değerlendirmiş, bu sürekliliğin el verme yöntemi aracılığıyla korunduğunu ve aktarıldığını belirtmiştir.<sup>41</sup>

Toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde ise kadınların erkeklere nazaran daha özel ve belirli alanlarda özellikle de kendi cinsiyetlerini ilgilendiren konularda ön planda oldukları görülmektedir. Bu çerçevede kadın ocaklıların tedavi alanları değerlendirildiğinde, özellikle kadın sağlığı ve çocukluk dönemi hastalıklarıyla ilişkili rahatsızlıkların ön plana çıktığı görülmektedir.<sup>42</sup> Doğum, lohusalık, süt kesilmesi, kısırlık ve kadın üreme sağlığına ilişkin sorunlar kadın ocaklıların başlıca uzmanlık alanları arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra nazar, çocuklarda görülen an hastalıklar, huzursuzluk gibi durumlar da kadın ocaklıların müdahale ettiği yaygın şifa alanlarını teşkil etmektedir. Bu durum kadın ocaklıların genel halk hekimliği içerisinde yer alan uygulayıcılar olmalarıyla birlikte biyolojik ve kültürel olarak "kadın ve çocuk sağlığı" ekseninde yoğunlaşan şifacılık pratiği olarak temayüz etmektedir. Bu uzmanlaşma alanı, eski Türk inancından itibaren mahremiyet alanının belirgin olduğunu ve sağaltımın cinsiyet temelli bir uzmanlaşma üzerinden şekillendiği yorumunun yapılmasına imkân tanımaktadır. Aynı anlayışın İslâmiyet sonrası ocaklılarda da devam ettiği görülmektedir.

<sup>40</sup> Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999), 79.

<sup>41</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Ruhi Ersoy, "Kadın Kamlar'dan Göçerevli Türkmenler'de "Ebelik" Kurumu'na Dönüşüm", *Türkbilig* 13 (2007): 60-71.

<sup>42</sup> Kadın ocaklıların bu hastalıklar dışında farklı hastalıkların tedavisinde de rol aldıkları bilinmektedir. Bu hususa dair bazı örnekler için bkz.: Bahar Akpınar, "Sağlık-Kültür Ekseninde Ocak Kültürü ve Halk Hekimliği: Eskil-Aksaray Örneği" (Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, 2020), 222-224; Özlem Ünal, "Alanya'da Halk Hekimliği" (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2021), 370-75; Ayhan Karakaş, "Osmaniye Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12,31 (2015): 325-34; Fatma Zehra Donat, "Afyonkarahisar'da Ocaklı Kadınların Sağaltım Teknikleri", *Türklük Araştırmaları Dergisi* 3,1 (2024): 108-10; Mehmet Yusuf Aslan, "Halk Hekimliğinde Kadın Şifacıların Rolü: Diyarbakır Örneği", *Folklor/Edebiyat* 31,123 (2025): 664-74.

Kadın ocaklıların uzmanlık alanları benzer hastalık gruplarında yoğunlaşmakla birlikte uygulanan sağaltım pratiklerindeki bölgesel farklılar şifacılığın tek tip bir sistemden ziyade yerel inanç ve kültürel kodlarla şekillenen esnek bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir<sup>43</sup>. Öte yandan tarihî süreç içerisinde kadın şifacıların kimliklerini kazanması, kadının bedeninin doğurganlık, bereket, annelik gibi unsurlarla ilişkilendirilmesiyle doğrudan ilişkili olmuştur.<sup>44</sup> Bu çerçevede kadın, şifacı kimliğiyle birlikte “koruyan, şefkat gösteren” kişi olarak nitelendirilmesine zemin hazırlamıştır.<sup>45</sup> Bu husus, kadın şifacılığının toplumsal cinsiyet kalıplarıyla uyumlu olduğunu da göstermektedir.<sup>46</sup> Kadın cinsiyetine atfedilen anaç ve koruyucu nitelikler ocaklık geleneği içinde İslâmî inanç çerçevesinde yeniden şekillenmiştir. Özellikle kadın ocaklıların dua, niyet, temas gibi ritüel öğeleri sembolik aktarım yoluyla sağaltım uygulamalarına dâhil etmeleri, şifacılık anlayışındaki dönüşümü görünür kılmakta; benzer şekilde nazar, albastı ve lohusalık gibi uygulamalarda eski inanç unsurlarının İslâmî referanslarla birlikte kullanılması, söz konusu dönüşümün kadın şifacılar aracılığıyla gerçekleştiğine işaret etmektedir. Ayrıca ritüellerde başvurulan bu manevî unsurlar şifacılığın sadece maddî araçlara dayalı olmadığını da göstermektedir. Bununla birlikte kadınlar, şifacılık alanında mevcut ritüelleri uygulayan kişiler olmanın yanı sıra bu ritüelleri yerel ihtiyaçlar ve kültürel dönüşümler doğrultusunda yeniden yorumlayan ve şekillendiren etkin aktörler olarak öne çıkmaktadırlar.

Toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirme yapıldığında kadın kamların erkek kamlara nispeten hastalıkların tespiti ve tedavisi hususunda daha farklı metotlara başvurdukları ve kendilerine özgü yöntemler uyguladıkları görülmektedir. Literatürde, kadın kamların sağaltım sırasında çıplak kamlık yaptıkları, ruhları korkutmak ve hastalıkları bertaraf etmek amacıyla cinsel organlarını gösterdiklerine dair bilgiler bu yöntemler arasında zikredilmektedir. Bunun yanı sıra, hastalığa neden olduğu varsayılan ruhun ağız yoluyla çekilerek dışarı atılması ya da ateş unsuru aracılığıyla arındırılması gibi uygulamalar da kadın kamlara atfedilen tedavi pratikleri arasında yer almaktadır.<sup>47</sup> Nitekim kamlık geleneğinin devamı niteliğindeki kadın ocaklılar da benzer şekilde hastalıkların tedavisinde geleneksel ve ritüel temelli yöntemler kullanmaktadırlar.

Kadın kamlar ve kadın ocaklılar arasındaki süreklilik hususu özellikle şifanın aktarım biçiminde ve kimlik kazanma aşamasında belirginleşmektedir.<sup>48</sup> Her iki gelenekte de bilgi

<sup>43</sup> Ritüellerin farklılığına dair bkz.: Avşar ve Ünal, “Anadolu Halk Hekimliğinde Kadının Yeri ve Kadın Ocaklılar”, 996; Karakaş, “Osmaniye Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, 322-34; Recep Demir, “Bir Halk Hekimliği Uygulaması Örneği: “Gelincik Kesme”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 13,30 (2020): 741.

<sup>44</sup> Özcan Güler, “Geleneksel Kültürden Modern Uygulamalara: Kadın Şifacılar”, 334; Aydoğan, “Geçmişten Günümüze Şifa Uygulamalarında Dişil Enerji ve Kadının Yeri Üzerine Bir Değerlendirme”, 312.

<sup>45</sup> Avşar ve Ünal, “Anadolu Halk Hekimliğinde Kadının Yeri ve Kadın Ocaklılar”, 992.

<sup>46</sup> Aslıhan Haznedaroğlu, “Ana Siftesi ile Ana Küçüğü: Rize’de Halk Hekimliği Uygulamalarının İki Kutsal Öznesi, *Halk Kültüründe Sağlık* içinde, ed. Ömür Ceylan (İstanbul: Motif Vakfı Yayınları, 2021), 164.

<sup>47</sup> Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, 108.

<sup>48</sup> Türk şifacılığının sürekliliği ve şifacılık kimliğinin kazanılması hususunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Hoştaş, “Türk Şifacılığında Süreklilik ve Değişim: Kamlıktan Ocaklığa”, 249-55.

ve yetkinliğin yazılı bir eğitimden ziyade seçilmişlik, deneyim üzerinden nesiller arası aktarımı sağlanmaktadır. Bu aktarım süreci, teknik bir öğrenimden ziyade sembolik yetki devrinin de ön planda olduğu bir yapıyı arz etmektedir. Ocaklık geleneğinde erkek ve kadın şifacılar yer almakta; genel olarak erkek hastalara erkek ocaklılar, kadın hastalara ise kadın ocaklıların bakması, ocaklık statüsünün katı bir cinsiyet ya da soy bağı kuralına dayanmadığı, atadan oğula, anneden kıza ya da geline geçebileceği ancak bu durumun da mutlak bir zorunluluğa sahip olmadığı görülmektedir.<sup>49</sup> Ocaklı bireyler kendi soyundan olmayan kişilere de “el verme” yoluyla şifacılık yetisini aktarabilmekte, böylece büyüsel-manevî gücün sürekliliği sağlanmaktadır.<sup>50</sup> Bu yönüyle, “el verme” gibi benzer ritüeller şifacının toplumsal ve manevî meşruiyetini pekiştiren önemli bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu ile sınırlı olmayan bu süreklilik, günümüzde Türk dünyasının farklı bölgelerinde de gözlemlenebilmektedir. Nitekim Harezm bölgesinde kamlık geleneğinin izlerinin devam ettirildiği görülmektedir. Kaynaklarda, hastalıkların tedavisinde kamlara başvurulmaya devam edildiği, hatta kadın ve erkek kamların sayıca fazla olduğu ve şifa arayan kişilerin bu kamlara sıklıkla müracaat ettikleri belirtilmektedir.<sup>51</sup> Bu durum kadınların şifacılık alanındaki varlığının tarihî süreç içinde ortadan kalkmadığını, farklı coğrafyalarda ve değişen kültürel şartlar altında varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Benzer şekilde Kırgız Türklerinde de halk hekimliği geleneği farklı adlandırmalar altında varlığını korumaktadır.<sup>52</sup> Bu sürekliliğin bir diğer örneği Azerbaycan sahasında da görülmektedir. Nitekim Bakü ve çevresinde halk hekimliğini ifade etmek üzere kullanılan “Türkeçare” terimi, geleneksel şifa uygulamalarının günümüzde de varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Türkeçareciler, çeşitli hastalıkların tedavisinde geleneksel tıbbın yöntemlerinden yararlanmakta; bu yöntemlerin bir kısmı ise ritüel temelli uygulamalar aracılığıyla gerçekleştirmektedirler. Söz konusu sağaltım pratikleri, sayıları oldukça azalmış olan ocaklı kadınların yanı sıra aile büyükleri tarafından da uygulanmakta ve böylece geleneksel şifacılık bilgisinin kuşaktan kuşağa aktarımı sağlanmaktadır. Kamlar tarafından icra edilen nazar giderme ve sağaltım ritüellerinin günümüzdeki İslâmî motiflerle bütünleşerek ocaklı kadınlar aracılığıyla sürdürülmesi, geleneksel şifacılık uygulamalarının kültürel dönüşüme rağmen devamlılığını koruduğunu göstermektedir.<sup>53</sup> Kırgız Türk halk hekimliği de eski Türk dini, kamlık, atalar kültü gibi inanışlar temelinde şekillenmiş, İslâmiyet’in kabulü sonrasında ise geleneksel yaşantıya dâhil olan dinî unsurların etkisiyle gelişimini sürdürmüştür. Kırgız Türklerinin halk hekimliğinde

<sup>49</sup> Duvarcı, “Türk Halk Hekimliğinde Ocaklar”, 35; Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, 114.

<sup>50</sup> El verme ve el alma olayı kadınlar ya da erkekler arasında gerçekleşmektedir. Kadın, erkeğe veya erkek kadına el vermemektedir. Kaplan, “Geleneksel Tedavi Pratikleri ve Uygulayıcıları: “Kadın Şifacılar”, 194; Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, 114.

<sup>51</sup> Seda Yılmaz Vurgun, “XIX-XX. Yüzyıllar Arasında Türkistan’a Giden Bazı Doktor ve Doğa Bilimci Seyyahların Bölge Sağlığına Etkileri”, *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 10, 1 (2025): 1345.

<sup>52</sup> Bunlar arasında bûbü-bakşılık, danagerçilik, eldik meditsina, emçilik, emdomçuluk, eldik darıgerdik, tabıpçılık, tap ilmi, şipagerdik, Kırgızçılık gibi çeşitli adlandırmalar vardır. Arzu Kiyat, “Kırgız Türklerinin Halk Hekimliğinde Sağaltımda Kullanılan Malzemeler”, *Türkologia* 2, 110 (2022): 51.

<sup>53</sup> Vusala Musalı, “Nazar, Çile, Korku Giderme Ritüelleri ve Uygulamaları (Bakü ve Civarı Örneğinde)”, *Kültürk Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 7 (2023): 40.

sağaltıcılar, kamların tarihî olarak üstlendikleri tedavi edici rolün devamı niteliğinde görölmekte ve meslekî meşruiyetlerini kamlık geleneğindeki benzer bir kabul süreci üzerinden kazanmaktadırlar.<sup>54</sup> Bu çerçevede Kırgız Türklerinin halk hekimliğı geleneğı, şıfacılık bilgisinin aktarım biçimleri, sağaltıcıların toplumsal konumu, şıfacı kimliğı kazanmaları (el alma/el verme, kan bağı ve benzeri) ve inanç temelli tedavi pratikleri bakımından Anadolu ocaklık geleneğıyle büyük ölçüde örtüşmekte ve her iki yapı ortak Türk kültür mirasının farklı coğrafyalardaki tezahürleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tedavi pratikleri açısından söz konusu iki gelenekte (kamlık-ocaklık) hastalığın bedensel olgudan ziyade görünmeyen etkilerle de oluşabileceğı görüşü hâkimdir.<sup>55</sup> Bu nedenle uygulanan yöntemler, fizikî müdahalelerden ziyade ruhsal arınmayı ve şıfalandırmanın da hedef alındığı ritüeller ve arındırma pratikleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu pratiklerde kullanılan sembolik araçlar ve ritüellerde zikredilen sözler, şıfanın etkisini güçlendiren kültürel öğeler olarak işlev görmektedir. Bu benzerlikler, kadın kamlar ve kadın ocaklılar arasındaki ilişkinin tarihî süreklilikten daha çok kültürel dönüşüm ve yeniden üretim süreci olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu dönüşüm, şıfanın kadınla özdeşleşen kutsal niteliğinin farklı inanç sistemleri içinde yeniden anlamlandırılmasıyla mümkün olmuştur. Böylece kadın figürü, Türk kültürü içerisinde değışen dinî ve toplumsal yapılara rağmen şıfacılık geleneğinde temel unsurlardan biri olmayı sürdürmüştür.

Türk şıfacılık geleneğinde tedavi anlayışının somut tezahürü, Eski Türk kamlık geleneğı ve Anadolu'daki ocaklık sisteminde kullanılan ritüel uygulamalar ve sağaltım teknikleri üzerinden gözlemlenebilmektedir. Her iki şıfacılık geleneğinde de hastalık, fiziksel bir yapı özelinde değerlendirilmemektedir. Sembolik unsurlar, görünmeyen varlıklar hastalığa etki eden unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle uygulanan tedavi yöntemleri de fizikî müdahaleden ibaret olmamakla birlikte ritüel, metafizik, sihrî ve sembolik uygulamaları da barındırmaktadır. Ocaklıların tedavi yöntemleri arasında yer alan alazlama, parpılama, ırsava bu uygulamalardandır. Alazlama kamlık geleneğı ve ocaklık uygulamalarında ateşin arındırıcı gücüne dayanan ortak bir tedavi yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamların ayinlerinde ateşle ilişkilendirilen ritüeller gerçekleştirmesi ve "alaz" söylemiyle kötü ruhları uzaklaştırmaya çalışmaları, ocaklık geleneğinde görülen ateşle arındırma pratikleriyle yapısal bir benzerlik taşımaktadır. Benzer şekilde ırsava ve benzeri sembolik tedavi yöntemleri, her iki gelenekte de hastalığın nesnelere veya sembolik varlıklara aktarılması yoluyla bedenden uzaklaştırılması fikrine dayanmaktadır. Bu uygulamalar, hastalığın fizikî olmadığını, aktarılabilir ve temsil edilebilir bir varlık olarak algılandığını göstermektedir. Parpılamada ise bedensel müdahale ile ritüel sembolizmin birleştiğı bir uygulama olarak kamlık ve ocaklık geleneğinde karşılık bulmaktadır. Vücudun kesilmesi, çizilmesi ya da sembolik

<sup>54</sup> Kiyat, "Kırgız Türklerinin Halk Hekimliğinde Sağaltımda Kullanılan Malzemeler", 51.

<sup>55</sup> Özcan Güler, "Geleneksel Kültürden Modern Uygulamalara: Kadın Şıfacılar", 329.

olarak “açılması”, hastalığın dışarı çıkarılması ve bedensel dengenin yeniden kurulması amacına yöneliktir.<sup>56</sup> Kamlık geleneğinde benzer şekilde bedensel arındırma ve ruhsal çıkarım ritüelleri, hastalığın kaynağının fizikî düzlemle sınırlı olmadığına işaret etmektedir. Bu yönüyle her iki gelenekte de şifa, tedavi edici bir pratikten ziyade kozmik dengeyi yeniden kurulmasını amaçlayan ritüel bir niteliğe sahiptir.

### Sonuç

Türk şifacılık geleneği, tarihî süreç boyunca farklı dinî ve kültürel çevrelerle etkileşim içerisinde girerek dönüşüme uğramış olsa da temelinde yer alan ritüeller ve bütüncül sağlık anlayışını koruyarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu gelenek içerisinde kadınlar, sadece sağaltım uygulamalarının icracıları değil, manevî otoritenin temsilcileri, kültürel hafızanın taşıyıcıları ve şifacılık bilgisini kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan temel faktörler olarak ön plana çıkmışlardır. Eski Türk inanç sistemi dâhilinde kadın kamların üstlendikleri koruyucu, iyileştirici ve ritüel merkezli işlevler, İslâmiyet sonrası Anadolu halk hekimliği içerisinde kadın ocaklılar aracılığıyla farklı şekillerde varlığını sürdürülmektedir. Bununla birlikte Türk şifacılık geleneği, Türk dünyasının farklı coğrafyalarında kadın baksılar, emciler ya da yerel adlarla anılan diğer kadın şifacılar tarafından yaşatılmaya devam etmektedir. Böylece kamlıktan ocaklığa uzanan süreç, tarihî bir devamlılığın ötesinde yeniden üretim ve dönüşüm süreci olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan değerlendirmeler, kadın kamlar ve kadın ocaklılar arasında özellikle manevî meşruiyet, ritüel otorite, seçilmişlik anlayışı, el alma/el verme pratiği, soy yoluyla aktarım ve sağaltım yöntemleri bakımından önemli benzerlikler bulunduğunu göstermektedir. Bu benzerlikler Türk şifacılık geleneğinde kadın merkezli bir sağaltım anlayışının tarihî sürekliliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan söz konusu süreklilik, doğrudan değişmeden aktarılan sabit bir yapıdan ziyade değişen dinî anlayışlar, toplumsal koşullar ve kültürel etkileşimler doğrultusunda yeniden şekillenen dinamik bir gelenek niteliğini taşımaktadır. Özellikle Anadolu’daki ocaklık sistemi, eski Türk inanç sistemine ait bazı ritüel unsurlarının İslâmî unsurlarla sentezlenerek yaşatıldığı bir şifacılık alanı olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan ocaklık geleneği, sadece ritüel bilgiye dayalı bir tedavi sistemi olmamıştır. Bu yapı, toplumsal rollerin yeniden üretildiği ve şifanın kültürel olarak örgütlendiği bir yapı niteliği taşımaktadır. Nitekim kadın ocaklıların özellikle kadınlara, çocuklara ve mahremiyet merkezli hastalıklara ilişkin sağaltım uygulamalarında etkin rol üstlenmeleri, şifacılık alanındaki cinsiyet temelli uzmanlaşmayı açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu durum, kadınların halk hekimliği içerisindeki konumunun temsil düzeyde kalmadığını, aksine onların şifa bilgisini üretimi, uygulanmasını ve aktarım süreçlerinde belirleyici bir aktör olarak yer aldıklarını söylememize imkân tanımaktadır.

<sup>56</sup> Duvarcı, “Türk Halk Hekimliğinde Ocaklar”, 36-7; Acıpayamlı, “Türk Halk Folklorunda Halk Hekimliği”, 5-8; Kumartaşlıoğlu, “Ocaklı Kadınlar ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarımı”, 274-79.

Sonuç itibarıyla kadın kamlar ve kadın ocaklılar arasındaki ilişki, Türk kültür tarihinde şifacılık geleneğinin kadın eksenli sürekliliğini ortaya koyması bakımından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Değişen tarihî ve dinî şartlara rağmen kadınlar, koruyuculuk, doğurganlık, sağaltım ve manevî rehberlik gibi işlevleriyle şifacılık geleneğinin merkezinde yer almaya devam etmişlerdir. Dolayısıyla kadın şifacılar, hastalıkları tedavi eden kişiler olmanın ötesinde toplumsal belleği canlı tutan, kültürel sürekliliği sağlayan ve ritüel otoriteyi temsil eden temel unsurlardan biri olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda çalışma, Türk halk hekimliği ve şifacılık geleneğinin incelenmesinde kadınların geri planda kalan bir temsil unsuru olmadıklarını, kültürel dönüşümün ve geleneksel sürekliliğin etkin öznelerinden biri olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

### KAYNAKÇA

- Acar, H. Volkan. “Türk Halk Hekimliğinde Ocak Çeşitleri”, *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi* 7, 2, (2017): 54-72.
- Acıpayamlı, Orhan. “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 26, 1-2, (1969): 1-9.
- Akpınar, Bahar. *Sağlık-Kültür Ekseninde Ocak Kültürü ve Halk Hekimliği: Eski-Aksaray Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, 2020.
- Altın Yıldız, Kübra. “Hastalık Adları Bağlamında Kötü Ruhların Dönüşümü: Türkistan’dan Anadolu’ya”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 19, 1, (2019): 159-180.
- Aslan, Mehmet Yusuf. “Halk Hekimliğinde Kadın Şifacıların Rolü: Diyarbakır Örneği”, *Folklor/Edebiyat* 31,123, (2025): 651-678.
- Avşar, Muhammed ve Ünalın, Özlem. “Anadolu Halk Hekimliğinde Kadının Yeri ve Kadın Ocaklılar”, *Folklor Akademisi Dergisi* 7, 3, (2024): 989-1003.
- Aydoğan, Hatice Aycan. “Geçmişten Günümüze Şifa Uygulamalarında Dişil Enerji ve Kadının Yeri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Halk Kültüründe Sağlık*, Editör: Ömür Ceylan, 309-326. İstanbul: Motif Vakfı Yayınları, 2021.
- Bayat, Ali Haydar. “İslam Öncesi Orta Asya Türk Dünyasında Tababet”, *Türkler Ansiklopedisi C.3* içinde, Editörler: Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, 808-829. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2022.
- Bayat, Fuzuli. *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2006.

- Bayat, Fuzuli. "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Şamanlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3, 13, (2010): 44-51.
- Bayat, Fuzuli. *Türk Kültüründe Kadın Şaman*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2022.
- Boratav, Pertev N. *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984.
- Buluç, Sâdettin. "Şaman", *MEB İslam Ansiklopedisi C. 11* içinde 310-335. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979.
- Demir, Recep. "Bir Halk Hekimliği Uygulaması Örneği: "Gelincik Kesme", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 13,30, (2020): 736-744.
- Demren, Özlem. "Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Şamanizm", *Folklor/Edebiyat* 14, 56, (2008): 185-210.
- Direkçi, Bekir vd. "Konya-Derebucak'ta Bir Sağaltma Uygulaması: Bulamaç Atma", *Milli Folklor* 18,139, (2023): 30-42.
- Donat, Fatma Zehra. "Afyonkarahisar'da Ocaklı Kadınların Sağaltım Teknikleri", *Türklük Araştırmaları Dergisi* 3,1, (2024): 103-119.
- Durbilmez, Bayram. "Anadolu'da Yaşayan Halk Hekimi Kamlar/Şamanlar: Ocaklılar", *Türkmen Bilgesi Fikret Türkmen Armağanı*, Editörler: İbrahim Dilek ve Ferah Türker, 99-106. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2015.
- Duvarcı, Ayşe. "Türk Halk Hekimliğinde Ocaklar", *Milli Folklor* 7,1, (1990): 34-38.
- Eliade, Mircea. *Şamanizm*, Çevirmen: İsmet Birkan. Ankara: İmge Kitabevi, 1999.
- Ersoy, Ruhi. "'Kadın Kamlar'dan Göçerevli Türkmenler'de "Ebelik" Kurumu'na Dönüşüm", *Türkbilig* 13, (2007): 60-71.
- Grönbech, Kaare, *Kuman Lehçesi Sözlüğü*. Çevirmen: Kemal Aytaç. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Güzel Yanpınar, Miyase. "Ocak Temelli Halk Hekimliği Uygulamaları: Konya Örneği", *Türk Halk Bilimi Araştırmaları*, Editör: Haktan Kaplan, 85-114. Gaziantep: Özgür Yayınları, 2025.
- Haznedaroğlu, Aslıhan. "Ana Siftesi ile Ana Küçüğü: Rize'de Halk Hekimliği Uygulamalarının İki Kutsal Öznesi", *Halk Kültüründe Sağlık*, Editör: Ömür Ceylan, 153-176. İstanbul: Motif Vakfı Yayınları, 2021.
- Hoştaş, Gülay. "Türk Şifacılığında Süreklilik ve Değişim: Kamlıktan Ocaklığa", Dr. Yakup Ömeroğlu Anısına Genç Türkologlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Editörler: Ozan Yılmaz vd., 249-255. Bışkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, 2025.

- İnan, Abdülkadir. *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015.
- Kalafat, Yaşar. *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999.
- Kaplan, Melike. "Geleneksel Tedavi Pratikleri ve Uygulayıcıları: "Kadın Şifacılar"", *Milli Folklor* 27, 108, (2015): 189-196.
- Kaplan, Melike. *Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın -Ankara Kent Örneğinde Kuşaklar Arası Çalışma-*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.
- Karakaş, Ayhan. "Osmaniye Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12,31, (2015): 320-336.
- Karataş, Hicran. "Türkiye'de Halk Hekimliği Uygulama Alanında İki Ekol: Şifacılar ve Hekimler", *Folklor/Edebiyat* 27,1, (2021): 81-100.
- Kiyat, Arzu. "Kırgız Türklerinin Halk Hekimliğinde Sağaltımda Kullanılan Malzemeler", *Türkologia* 2, 110, (2022): 49-83.
- Koç, Adem. "Güruh-ı Naci'nin Saçlı Bacıları: Alevi-Bektaşî İnanç Sisteminde Kadın Olmak", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 7, 12, (2015): 126-145.
- Koçer Ertürk, Fatma ve Göde, Halil Altay. "Halk Hekimliği Uygulamalarında Isparta Örneği ve Halk Hekimliğinin Geleneksel Tamamlayıcı Tıpa Dönüşümü, *Halk Kültüründe Sağlık*, Editör: Ömür Ceylan, 117-132, İstanbul: Motif Vakfı Yayınları, 2021.
- Kumartaşlıoğlu, Satı. "Ocaklı Kadınlar ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarımı", *Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kadın*, Editörler: Ali Yakıcı vd, 267-281. Ankara: Berikan Yayınevi, 2024.
- Kumartaşlıoğlu, Satı. *Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü*. Konya: Kömen Yayınları, 2016.
- Küçükbasmacı, Gülten. "Kastamonu Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği", *Kastamonu İnsan ve Toplum Dergisi* 2,3, (2024):103-132.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. Çevirmenler: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat, 1999.
- Musalı, Vusala. "Nazar, Çile, Korku Giderme Ritüelleri ve Uygulamaları (Bakü ve Cıvırı Örneğinde)", *Kültürk Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 7, (2023): 37-74.
- Oakley, Ann. *Sex, Gender and Society*. England: Gower/Maurice Temple Smith, 1985.
- Öger, Adem ve Gönel, Tugba. "Uygur Türkleri Arasında Şamanlar ve Tedavi Yöntemleri", *Turkish Studies* 6,4, (2011): 233-248.

- Öngel, Gülnur. *Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 1997.
- Özcan Güler, Derya. “Geleneksel Kültürden Modern Uygulamalara: Kadın Şifacılar”, *Folklor Akademi Dergisi* 5, 2, (2022): 327-336.
- Perrin, Michel. *Şamanizm*. Çevirmen: Bülent Arıbaş. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- Saltık Özkan, Tuba. “Geleneksel Tıpta İyileşmenin İnanç Boyutu Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar: Psikosomatik Tıp, Plasebo Etkisi ve Kuantum İyileşme”, *Milli Folklor*, 24-95, (2012): 307-314.
- Sümbüllü, Yusuf Ziya ve Dedeşin, Seda. “Geleneksel Ocaklık Kültürü Bağlamında Toparлак Ocağı”, *Sanat ve İkonografi Dergisi* 2, (2022): 35-54.
- TDK Sözlük, Erişim Tarihi: 12.05.2026.
- Ünalın, Özlem. *Alanya’da Halk Hekimliği*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2021.
- Yalçınkaya, Fatoş. “Halk Hekimliğinde Sağaltma Yöntem ve Teknikleri”, *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 1, 2, (2019): 70-80.
- Yılmaz Vurgun, Seda. “XIX.-XX. Yüzyıllar Arasında Türkistan’a Giden Bazı Doktor ve Doğa Bilimci Seyyahların Bölge Sağlığına Etkileri”, *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 10, 1, (2025): 1325-1366.

### EXTENDED ABSTRACT

In Turkish culture, the tradition of healing is not merely a set of practices for treating illnesses; rather, it is a deep-rooted body of knowledge and practice intertwined with religious beliefs, rituals, cultural memory, and social structure. In the ancient Turkish belief system, illness was not regarded as a malfunction in the body’s biological processes, but rather as a consequence of a disruption in the balance between the individual and the cosmic order. For this reason, the concept of healing was based on a holistic approach that encompassed not only physical treatment but also spiritual and symbolic dimensions. Within this system, kam have taken on important roles as healers who act as intermediaries between the visible and invisible realms and who possess both social and spiritual authority. Female kams, meanwhile, have gained a privileged position within the Turkish healing tradition by specialising in areas such as fertility, the protection of children, the alleviation of mental distress and the performance of protective rituals. With the Turks’ adoption of Islam, the institution of the ‘kam’ transformed; nevertheless, the tradition of healing continued to exist in Anatolia within the ‘ocak’ system, incorporating new religious and cultural elements. Female ‘ocak’ practitioners, in particular, played a decisive role in the preservation, application and

intergenerational transmission of traditional healing knowledge. However, in the existing literature, the relationship between female kams and female healer-women has largely been assessed within the framework of historical continuity, whilst their position as active agents who reproduce and transform women's healing knowledge has not been sufficiently addressed. In this study, women's healing practices have been examined not only through the lens of historical continuity but also within the contexts of gender, cultural transformation, and ritual authority, thereby highlighting the foundational roles women play in the Turkish healing tradition.

In line with its methodology, the research was conducted using a literature-based, comparative historical and cultural analysis approach. Studies on the ancient Turkic religion, the kamizim tradition, Anatolian folk medicine, the 'ocaklık' system and gender have been evaluated from the perspectives of history, folklore and the anthropology of religion. Female kams and female healer-household heads have been analysed comparatively in terms of their understanding of being chosen, spiritual authority, ritual practices, the tradition of 'receiving and passing on the gift', the transmission of knowledge through lineage, and healing practices. In this way, the dynamics of continuity and transformation in the concept of female healing, which emerged in two distinct historical periods, have been examined from a holistic perspective. Research findings show that, within the ancient Turkic belief system, female kams were not merely those who presided over religious rituals; they were also spiritual authorities who generated and practised healing knowledge and contributed to the preservation of social order. Female kams specialise in areas such as fertility, child health, protection against the evil eye, the alleviation of mental disorders and protective rituals; their authority as healers is legitimised by the belief in their sacred election.

This authority has been shaped not only by biological sex but also by ritual experience, cultural legitimacy and the body of knowledge passed down from generation to generation. The tradition of 'ocaklık', which developed in Anatolia following the advent of Islam, represents a reimagined understanding of healing—one that has been reshaped within changing religious and social conditions—rather than being a direct continuation of the institution of 'kamlık'. Female healers specialised particularly in women's health, childbirth, the postnatal period, child health and practices relating to the 'evil eye'; they ensured the continuity of healing knowledge through the tradition of 'passing on the craft' and lineage-based transmission mechanisms. This demonstrates that the spiritual legitimacy and ritual authority observed in the tradition of kamizim continue to exist in different forms within Anatolian folk medicine. The study demonstrates that female healers are not merely custodians of existing traditions, but are also agents who reinterpret and transform rituals by adapting to changing religious and cultural conditions. The fact that practices from the ancient Turkish belief system—such as purification by fire, protection against the evil eye and symbolic healing—have

continued to exist within Anatolian folk medicine by integrating with Islamic elements is one of the most striking examples of this cultural transformation.

The combined use of prayers, references to sacred figures and traditional symbols in healing rituals demonstrates the dynamic nature of the Turkish healing tradition, which, whilst open to change, retains its fundamental functions. The comparative assessment revealed a strong continuity between female kam and female ocaklıs in terms of spiritual authority, the concept of being chosen, ritual knowledge, healing methods and the intergenerational transmission of knowledge. However, this continuity reflects a cultural heritage reproduced across different historical and religious contexts, rather than a static structure unchanged to the present day. Consequently, female healers are not merely transmitters of traditional knowledge; they are also key figures who reshape this knowledge in line with societal needs and keep cultural memory alive. In conclusion, the study demonstrates that the relationship extending from women's communities to women's hearths cannot be explained solely through historical continuity; rather, it must be assessed within the context of cultural transformation, ritual authority, and gender. In the Turkish tradition of healing, women are the primary agents who produce, practise, legitimise and transmit healing knowledge across generations, and as such are the fundamental bearers of cultural continuity. In this respect, the study re-evaluates the position of female healers within Turkish folk medicine and contributes to an understanding of the relationship between 'kamlık' and 'ocaklık' through the lens of women-centred cultural continuity and transformation.